

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Ο αξεπέραστος ορίζοντας του Κράτους

Το ζήτημα που τέθηκε με τρόπο έμμεσο αλλά ταυτόχρονα και επιτακτικό με την καλούμενη «παγκοσμιοποίηση» στην πολιτική φιλοσοφία και ειδικότερα στο συνταγματικό δίκαιο και στην πολιτειολογία αφορά, κατά τη γνώμη μου, τον τρόπο διακυβέρνησης των λαών σε συνδυασμό με τον τρόπο διακυβέρνησης του κόσμου συνολικά, και πιο συγκεκριμένα τον τρόπο διασύνδεσης της κρατικής ή εθνικής διακυβέρνησης με μια υπό διαμόρφωση υπερεθνική, διεθνική ή κοσμοπολίτικη παγκόσμια διακυβέρνηση. Το κρίσιμο, δηλαδή, ερώτημα της διακυβέρνησης ενός λαού τίθεται πλέον σε συνάρτηση με τη διακυβέρνηση του κόσμου και εντάσσεται σε μια ορατή ιστορική προοπτική. Η απάντηση στο ερώτημα «Ποιος κυβερνά αυτή τη χώρα» συνυφαίνεται πια με την απάντηση στο ερώτημα «Ποιος κυβερνά αυτόν τον κόσμο και πώς κυβερνιέται ο ίδιος».

Ακρογωνιαίος λίθος όλης αυτής της ιστορικής εξέλιξης, τόσο όσον αφορά την εσωτερική οργάνωση των κρατών όσο και σε ό, τι αφορά τη διεθνή συνεργασία τους, υπήρξε η έννοια

της κυριαρχίας, δηλαδή της πρωταρχικής και υπέρτατης εξουσίας αυτοπροσδιορισμού ενός Κράτους με τον Λαό του. Γι' αυτό και πιστεύω ότι η μελέτη της σημασίας και του νοήματος που αποκτά σήμερα η έννοια αυτή θα μας δώσει το κλειδί για την κατανόηση όλων των αλλαγών και των μετασχηματισμών που συντελούνται σχετικά με τον τρόπο διακυβέρνησης του κόσμου και των λαών.

Θα πρέπει, πάντως, προκαταβολικά να τονιστεί ότι κατάλυτης για τις πρωτοφανείς μεταμορφώσεις της κυριαρχίας, που ξεκινούν με την απαγκίστρωση της κρατικής εξουσίας από τη χωρική ή εδαφική της επικράτεια και καταλήγουν στη διαπλοκή της με διεθνείς οργανισμούς και στη διάχυσή της σε ολόκληρο τον κόσμο, στάθηκε η τεχνολογική επανάσταση, η αποκαλούμενη τέταρτη βιομηχανική επανάσταση. Οι κοινωνίες της πληροφορίας, της πλανητικής, ψηφιακής επικοινωνίας και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, που επικάθονται και στηρίζουν τις οικονομίες των διεθνών συναλλαγών, δεν μπορούν να υπάρχουν και να λειτουργούν περιχαρακωμένες στα εδαφικά σύνορα του εθνικού κράτους. Η αλήθεια είναι, εξάλλου, ότι το Κράτος από τη μια μεριά είναι πολύ μικρό για να αντιμετωπίσει τα μεγάλα πλανητικής διάστασης προβλήματα, όπως είναι η επιβίωση του πλανήτη από την κλιματική αλλαγή, η προστασία της δημόσιας υγείας από τις πανδημίες ή ο έλεγχος της βιοτεχνολογίας και της ρομποτικής τεχνολογίας κ.ά. Από την άλλη μεριά, το Κράτος είναι πολύ μεγάλο για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά προβλήματα τοπικού, εθνικού ή ειδικού ενδιαφέροντος. Η κρατική κυριαρχία στέκεται, από αυτήν την άποψη, εμπόδιο στην αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, που ξεπερνούν ή υπερβαίνουν τα

κρατικά σύνορα ή είναι πολύ μικρά και μικροσκοπικά για μια υπερεθνική αντιμετώπιση.

Σε κάθε περίπτωση, οι διαδικασίες της δημιουργίας υπερεθνικών ή διεθνικών ενοτήτων και διεθνών οργανισμών δεν είναι δυνατόν, ούτε πρέπει στην παρούσα ιστορική φάση, να νοηθούν αποκλειστικά ως διαδικασίες απίσχνασης ή εξαφάνισης των «κρατικών επικρατειών» και της κυριαρχίας τους αλλά ως διαδικασίες συμμετοχής ή ενσωμάτωσής τους σε μια μορφή διεθνικής, παγκόσμιας διακυβέρνησης, που θα αποτελείται από μετασχηματισμένες κρατικές οντότητες και θα συνθέτουν όλες μαζί μια δικτυωμένη, πλανητικά, συνένωση Πολιτειών και λαών.

Τα κράτη δρουν, τελικά, ως οι βασικοί συντελεστές της παγκοσμιοποίησης και μιας διεθνικής, παγκόσμιας διακυβέρνησης και εξακολουθούν να παίζουν στις διεθνείς σχέσεις πρωταγωνιστικό ρόλο, μέσω συμμαχιών και διεθνών οργανισμών, με στόχο την εγκαθίδρυση κοινών κανόνων και θεσμών που θα διέπουν τις διεθνείς έννομες σχέσεις. Και όπως πάντα, είναι τα ίδια που κηρύσσουν πόλεμο και εγγυώνται την ειρήνη, μαζί με την εθνική και δημόσια ασφάλεια και την προαγωγή της ευημερίας των λαών τους.

Η κρατική ενότητα παραμένει το πιο άμεσο και σίγουρο σημείο αναφοράς των επιχειρήσεων, των ατόμων και των ομάδων για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους. Ενώ, από την άλλη, η «κρατική» δημοκρατία είναι ο μόνος νομιμοποιημένος εκπρόσωπος των διάφορων πολιτικών «κοινωνιών» ανά τον κόσμο, και η μόνη οργανωμένη και ενοποιητική δύναμη για την αντιμετώπιση όλων των προβλημάτων που ανακύπτουν από την παγκοσμιοποίηση.

Με εξασθενημένη ή άκρως σχετικοποιημένη τη λαϊκή κυριαρχία, η δημοκρατική Πολιτεία παραμένει, παρ' όλα αυτά, η πιο νομιμοποιημένη και η πιο αντιπροσωπευτική δύναμη για τη μετάβαση από την παλιά στη νέα τάξη πραγμάτων.

Αυτό σημαίνει ότι, στη μεταβατική αυτή περίοδο, το Κράτος δεν εξαφανίζεται ούτε αποδυναμώνεται. Αντίθετα, μετασηματίζεται σε τοπικό ή περιφερειακό παράγοντα μιας απρόσωπης, πολυδαίδαλης, παγκόσμιας δικτύωσης διεθνών σχέσεων κυριαρχίας κρατών, διεθνών οργανισμών και αγορών. Το μέλλον του Κράτους μπορεί μεν να φαντάζει σήμερα αβέβαιο, η αδήριτη όμως εθνική και διεθνής πραγματικότητα μας δείχνει, παρ' όλες τις δυσοίωνες για το ίδιο προβλέψεις, ότι το Κράτος καλώς κρατεί, ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει, θύμα και συντελεστής μαζί της παγκοσμιοποίησης.

Η σχέση Κράτους και κυριαρχίας με την παγκοσμιοποίηση και την παγκόσμια διακυβέρνηση είναι ένα θέμα που με απασχολεί σοβαρά από τις αρχές του αιώνα, από τότε που εμφανίστηκε το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και άρχισε να συζητείται στην ελληνική και στην αλλοδαπή βιβλιογραφία.

Σε όλες τις σχετικές μελέτες μου η ιδέα που με κατατρώχει και μου έχει γίνει έμμονη είναι η έννοια της κυριαρχίας, την οποία θεωρώ ως την πλέον θεμελιώδη του συνταγματικού δικαίου και της πολιτειολογίας, καταστατική και για τους δύο κλάδους. Αποτελεί την πεμπτούσια του Κράτους και τον θεμέλιο λίθο της Δημοκρατίας. Αυτός είναι ο μίτος που ακολουθώ όταν πραγματεύομαι θέματα του Κράτους, της Δημοκρατίας και του κράτους δικαίου.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω, ακόμη μια φορά, τη συνάδελφο Λίνα Παπαδοπούλου για την καλοσύνη που είχε να διαβάσει τις αρχικές ψηφιακές γραφές του δοκιμίου και να κάνει χρήσιμες υποδείξεις, κυρίως σε ό,τι αφορά το κεφάλαιο για την Ευρώπη.

Ευχαριστώ θερμά τη φιλόλογο Μαρία Ηλιάδου για τη σχολαστική γλωσσική επιμέλεια του κειμένου και τις συζητήσεις που είχα μαζί της.

Και, βέβαια, τον εκδοτικό οίκο Αλεξάνδρεια για την πρόθυμη αποδοχή και την ιδιαίτερα επιμελημένη έκδοση του δοκιμίου.

Η μελέτη δεν θα είχε πραγματοποιηθεί αν δεν τύγχανε της ευγενικής χορηγίας του Πανεπιστημίου Λευκωσία της Κύπρου και αν δεν εργαζόμουν στο φιλόξενο ακαδημαϊκό περιβάλλον της Νομικής Σχολής του.

Αντώνης Μανιτάκης
Καλαμάκι (Πρόπαν) Πηλίου,
Σεπτέμβριος 2023